

ראיית הצי הבריטי את המאבק נגד ההעפלה

מאת: יהודה וצבי בן-צור

להבנת מה חושבים בצי הבריטי על קרבות ההשתלטות שהתפתחו לא אחת בפעולות היירוט של ספינות המעפילים, מובאים להלן תרגום קטעים מכתבה שפורסמה ביוני 1998 בירחון הבריטי Navy News, וכן עדותם של שני בריטים שפעלו נגד ההעפלה במסגרת המבצעית "סיוור פלשתינה" (The Palestine Patrol) של הצי הבריטי.

1. קטעים מהכתבה "מנדט לאי-הבנה – הצי המלכותי וא"י"¹:

"לפני 50 שנה.. ב- 30 ביוני 1948, הגיע תת-אדמירל T. Troubridge עם כוח של 5 אוניות ובראשן נושאת המטוסים HMS Triumph, לחיפה ופינה את הכוחות הבריטיים האחרונים מארץ-ישראל². חודש קודם לכן, ב- 15 למאי הוא נטל עמו את הנציב העליון הבריטי ובכך הגיע המנדט לסיומו - יחד עם המשימה הבלתי-מקובלת ביותר, שהוטלה על הצי המלכותי, בעידן שלאחר המלחמה.

ממשלת ארץ-ישראל ביקשה התערבות הצי שלוש פעמים במהלך תקופת השלטון הבריטי בארץ-ישראל, מאז 1923, בחסות המנדט של חבר הלאומים³: בפעם הראשונה, במרידה 'מאורעות' [1936-39] כנגד ההגירה היהודית, כשהאוכלוסיה הערבית דחתה הצעה לחלוקה.

לאחר מכן, בקיץ של 1939, משחתות.. נצטוו לפטרל ולאתר ספינות המנסות להנחית מהגרים יהודים, מעל למכסה החוקית.

ולבסוף, בחורף של 1945 הגיע שיטפון של פליטים ממרכז אירופה, שאורגנו ע"י התנועה הציונית שנאבקה על הקמת מדינה יהודית בארץ המובטחת - מטרה, לה התנגדה האוכלוסיה הערבית ומדינות ערב השכנות... הדבר הוביל לתקופה של שנתיים וחצי, אשר בהם נערמה בצורה לא-הוגנת מידה רבה של בזיון / כלימה (Opprobrium) על ראשיהם של מלחי הצי המלכותי...".

וכך מתרץ מחבר הכתבה את שינוי מדיניות המעצר והגירוש לקפריסין:

"... אבל באוגוסט 1946, כשש ספינות⁴ נעצרו בתוך שבועיים, היו יותר מדי [מעפילים] במחנות ולא ניתן היה לאכלסם בביטחון בארץ-ישראל, ועל כן, המשלוחים "הטריים" הועברו תחת ליווי, באוניות תובלה של משרד המלחמה, לקפריסין. שינוי מדיניות זה הוביל לכך, שהספינות הבלתי-לגליות לא עצרו יותר לכשאתרו ולא אפשרו לצוותות השתלטות לעלות אליהן באמצעות סירה. שימוש בתותחי האוניות היה מוביל לנפגעים רבים וע"כ, נאלצו אוניות המלחמה להגיע לדופן הספינה ע"מ להעביר אליה את צוות ההשתלטות. לעתים תכופות, "המטרות" תמרנו בפראות ע"מ לנער את צוות ההשתלטות - מעשה שיכול היה בקלות להביא לתאונת התנגשות רצינית. העובדה שאף פעם, בשלב ההשתלטות, לא היו נפגעים רציניים בקרב הצוותים ו"הנוסעים", הינה בעיקר, בשל התפעול המעולה שגילו מפקדי הצי המלכותי".

בסיום הכתבה מתייחס המחבר לאנושיות שגילו המלחים הבריטיים:

"... ברגע שהספינה הייתה תחת שליטה, המלחים תמיד התנהגו באופן ידידותי וגילו נכונות לסייע למהגרים.. היות והאירועים התרחשו זמן כה קצר לאחר גילוי מחנות המוות הנאציים, תפקידו של הצי, בהגדרה, נראה באור שלילי ובאופן בלתי-נמנע קיבל עיתונות גרועה, בעיקר בארה"ב. זה היה יכול להיות הרבה יותר גרוע⁵, לולי היקף הידע המקצועי והאנושיות של הצי".

¹ יהודה קיבל אותם באדיבותו של היסטוריון הצי הבריטי (RN, ret.) Comm. N. Stewart

² Palestine במקור.

³ למעשה, השלטון הבריטי החל עם כבוש הארץ ע"ג נגד אלנבי, בדצמ' 1917.

⁴ הכוונה כנראה לאוניות: 'הגנה', 'החייל העברי', 'יגור', 'הנרייטה סולד', 'כתריאל יפה' ו'ג' יורדי הסירה',

שנתפשו בין 29/7 ל- 15/8 1946. מעפילי 4 האחרונות הוגלו למעצר בקפריסין.

⁵ המחבר נמנע מלהתייחס לפצועים הרבים ולמקרים של שימוש באלות ונשק קל שגרם למותם של 11 איש.

פרשת 'אקסודוס' מוזכרת בכתבה, אך ללא אזכור הניסיון האומלל לשינוי במדיניות והחזרת המעפילים לארץ המוצא (שהסתיימה כידוע בהחזרתם, מכל המקומות, לגרמניה, למרות הכוונה הראשונית להחזירם לצרפת). החלטת 'כ"ט בנובמבר' 1947 שיחררה את הצי המלכותי מאחת המועקות הגדולות ביותר בתולדותיו, שכן בעיקבותיה חדלו המלוויים מאירגון המעפילים להתנגדות אלימה להשתלטות הבריטים על ספינות המעפילים. חודש לאחר ההחלטה, ליוותה – בהסכמה – שייטת בריטית את שתי "הפאנים" הישר לקפריסין. הצי המשיך בסגר עד לתום המנדט ב-15 למאי 1948 – ספינת המעפילים "נחשון", נתפשה ב-26 לאפריל, אך המלוויים נצטוו שלא להתנגד להגליית המעפילים לקפריסין ו"אונית הרכש", Borea-2, נעצרה ב-13 למאי ושחררה למחרת היום בחצות, בתום המנדט, מבלי שהנשק, שהיה מכוסה במטען של קופסאות מיץ עגבניות, התגלה.



HMS Chieftain - R36



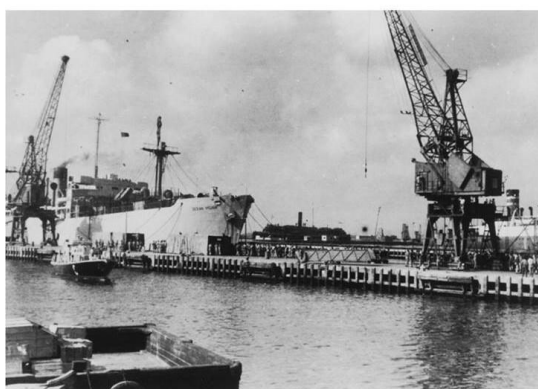
HMS Mermaid



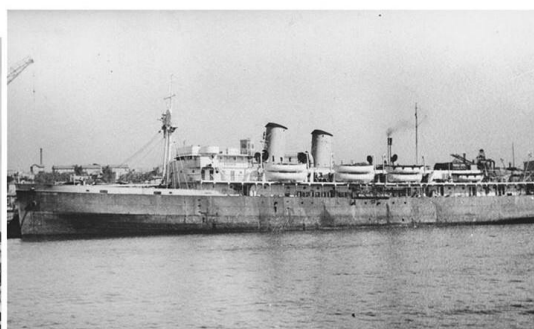
H M S Chequers



HMS-Ajax



HMS Ocean Vigour



Runnymede Park

מאוניות הצי הבריטי בים התיכון ב-1947 שהשתתפו במצוד אחר ספינות המעפילים, ומהאוניות שהפעילו הבריטים לגירוש המעפילים מהארץ

2. להלן התייחסותו של ימאי בריטי – ברנרד וואליס שמו – לפעילותו במשימות תפיסת מעפילים; היא מעידה על הקושי הנפשי והמוסרי שחווה בפעילות זאת:

PERSONAL REFLECTIONS

My own reflections on my time spent on the Palestine Patrol during 1946 and 1947 are inevitably very contrasting.

The most profound and unforgettable experience I had as a young man of nineteen years was, without doubt, coming to terms with the stark reality of having to help in stopping the exodus of Jews reaching Palestine from war ravaged Europe. Witnessing at first hand the desperate plight of these people who had somehow survived unspeakable horror and were simply trying to reach the Promised land was most humbling. It provoked in me a mixture of emotions ranging from anger, compassion and embarrassment. Anger at seeing such terrible examples of man's inhumanity to man, compassion for those who had survived against all the odds and embarrassment at having to be associated with enforcing a policy of denying these people their right to come home.

I can readily understand and appreciate the instinctive loathing and hatred those people must have felt towards us at that time. I hope, however, that, since that time, they will feel able to forgive and accept that we were only carrying out orders. I have always felt that, with very few exceptions, the Royal Navy carried out these operations with due understanding and compassion.

Turning to more happier memories, my time spent on Palestine Patrol was punctuated by trips to Jerusalem, Bethlehem and Damascus, all truly memorable experiences. I also recall many nights slowly sailing down the Palestinian Coast in balmy temperatures with the strong scent of the orange groves pervading the night air.

All in all, my two years tour of duty on this Patrol proved to be very formative and I shall be forever grateful for the overall benefit of those experiences.

21st March 1997

Bernard Wallis

3. להלן קישור לעדות קול של ימאי בריטי נוסף, אלן טיילור מהמשחתת HMS Chevron (הקש על התמונה):



צבי בן צור: הערה אישית לנושא

למקרא תיאורים מסוימים מהצד הישראלי יכול להיווצר רושם שבקרבות ההשתלטות על ספינות המעפילים עמדו מול הפליטים, המצוידים בעיקר ברוח איתנה והכרה בצדקת מאבקם, חיילים אלימים וגסי רוח של הצי הבריטי, מצוידים בנשק חם ואמצעי דיכוי כדוגמת גז מדמיע, שלא היססו להפעיל כוח מיותר, לפצוע ואף להרוג. בחינת העובדות מצביעה לדעתי שהרושם הזה לא משקף את המציאות האובייקטיבית או את הנחיות הצי למפקדיו וחייליו. לי נראה שהצי הבין מלכתחילה שהמשימה לעצור את ההעפלה שהוטלה עליו היא למעשה משימת שיטור במהותה להשלטת חוק (מנקודת המבט הבריטית) וסדר, שדורשת גישה החלטית ונחושה אך זהירה ושקולה על מנת להימנע מנפגעים. יהודה, בהערת שוליים, מבקר את הכותב הבריטי שמתעלם ממקרי המוות והפציעות. הוא צודק בקשר להתעלמות, אך מצד שני אנשי הצי הבריטי יכולים לטעון שהמספר הנמוך יחסית של הרוגים (11 סה"כ), במאבקם נגד הפרת סדר חמורה ומתמשכת בה נטלו חלק עשרות אלפי אנשים, מעיד דווקא על מידת רבה של איפוק: למרות שנתקלו לא אחת באלימות קשה ומסוכנת שכללה זריקה מסיבית של קופסאות שימורים, שימוש בשרשראות ברזל וכדומה, המצב אף פעם לא התדרדר לממדי טבח (שלא לדבר על טיבוע ספינה) והם הצליחו לשמור אותו בגבולות מקובלים בדו"כ של התנגשות אלימה בין כוחות שיטור למפרי חוק וסדר. לזכותם של הבריטים יש גם להזכיר את הירתמותם להצלת מעפילי הספינה 'רפיח' והעדויות של לא מעטים מהם על אי הזדהותם ואפילו סלידתם ממדיניות ממשלתם.